•.

9 • ■ '■

"■■'y

c

2A

p V-'<<

DancE cn iioran,

Aio jc tü f'. jvartij ;ia vriar ;ja:‘.r r.r.n hoi einl

bur.'f ::c):o; :^'j; van v.. n evrntn pioni cvEfaEc r.n op }ict punl eün /;el.roi nleuv;ü

po"iode tc

bc,'pinnen, dan ir: or voldoer.üo !'.at,p.?-iaal tv'-n-

T/czip, om. Gon G*^boor voor cni;-e virc.-n lar. to lc,p^ n

net con dicp,v..r-.ndo nnalyoe van rat er ^7^r•, rat

er rel-curd io on vaat er ka;:,on Je ”.c’a loot

oens even al.lea op oen rij ril?....) zotlen, nl

v/as }u?t ül lom in .ar on t'■ t })et hoiücre in;ü oht

tc koi.'^on, dat cr not zo nin roden in voor

snorkende nelfijonooip-aaróicid ale voor liet

"vader ic niet boos, vader 5.~. vc‘;'('3:’.ictio'"“(p..aj r..-

dat een loocd])*uo-iic. ploo.'-.t te v;ai';n.ccr

hij het ovea' zijn oi£/en pa.rtij h.o.;it«

b' hoort niets to vrezen, hen van de boste tol.on aan lio t 'ucj.in van dit conpres ie, dat v;e nu ;-.l in tijdnood zitten. Iedere opkoerndc analyr'- dritt v/erdt door do cony'resvoor'.nittcrs i,n de .'.Jon t;csL’ioord cn ze boyinaon net ;r.ij. Ik heb van hot hooJ.'dbGstuur precies een half uaa' (jel.renen c::'. i

in een manipuleerbare toestand te brengen, en omdat dat helaas toch onmogelijk is, zal ik mij maar beperken tot wat iedere middelmatige spreker hardnekkig enkele opmerkingen blijft noemen.

De kleine geschiedenis van D'66 loopt als een rood draadje door de veel langere, maar daarom zeker nog niet grotere geschiedenis van de, Nederlandse binnenlandse partijpolitlek.

Als we ons toch veroorloven een vluchtige blik over de schouder te werpen, dan is dat

niet uit mellancholie naar de heroïsche wapen- feiten waarmee onze geboortegolf gepaard ging, maar om een antwoord te krijgen op wat de kernvraag is: wat is, gezien de doelstellingen van de partij, de funktie van D'66 op dit moment in de Nederlandse politiek. Ik doe dit in telegramstijl,

Vierr jaar geleden stonden ons een aantal gedachten voor ogen, maar drie daarvan sprongen er duidelijk uit. Zij vormden voor de kiezer de herkenbare

karakteristiek van D'66, Dezo drie gedachten waren: er moeten een andere staatsrechtelijke situatie komen, er moet een andere partij politieke indeling van het elektoraet komen, en er moet een andere mentaliteit van de politicus komen,
Voor alle drie gaven we aan, het een konkreter dan het andere, wat we eronder verstonden. De duidelijkheid van deze karakteristiek was tevens de bron van het eerste misverstand, nl. dat de uiteindelijke doeleinden van D'66 lagen in - en beperkt bleven tot - een verandering van de vorm, van de formele uitwendigheid van de politiek. Voor velen waren wij aanvankelijk niet meer dan een handvol berijders van een paar staatsrechtelijke stokpaarden, die daarbij voortdurend een maximum snelheid overschreden, de intellectuelen die meer in de procedure dan in de inhoud van de politiek hun inspiratie vonden.
Aan de vooravond van een nieuwe periode staande, geloof ik, dat we ons niet genoeg voor ogen kunnen houden, dat niet alleen de feitelijke ontwikkeling in de afgelopen periode deze redenering logenstraft, maar dat van begin af aan onze werkelijke motivatie is geweest, dat op politiek niveau niet meer de beslissingen werden genomen, die de samenleving van vandaag nodig heeft, dat in de politiek van alle dag, de struktureel maatschappelijke problemen onaangeroerd bleven.
Alleen hebben we ons de vraag gesteld, waarom die beslissingen niet werden genomen, waarom de werkelijke problemen niet in de kern worden aangepakt, waarom regering en parlement steeds meer uit het zicht verdwenen van de gewone burger. En die vraag stellend kwamen we tot de konklusie dat de instrumenten van beleid, Kamer, regering, politieke partijen grondig zouden moeten veranderen om weer aangesloten te raken op de samenleving zelf, zonder welke een adekwaat hervormend beleid ónmogelijk is.
Toen wij voor het districtenstelsel en de gekozen Minister-President kozen, was dat niet

omdat wij dat een goed (of speel-goed) in zich zelf vonden, maar omdat wij meenden, dat beleid wat wij wilden er in die verouderde bedding van staatsrechtelijke regels niet zou kunnen komen, omdat de besluitvorming noch de toetssteen van doelmatigheid noch die van demokratische kontrole kon doorstaan.

En toen wij ons sterk maakten voor een door- braak naar nieuwe partijpolitieke verhoudingen en de ontploffingstheorie verkondigden, was het niet omdat wij elektoraal dynamiet als een (speel) goed in zichzelf zagen, maar omdat het evident was dat, zolang de kiezers door verouderde ideologische tegenstellingen verdeeld werdden gehouden middels het 3-delig keuzepatroon van socialistisch, liberaal en konfessioneel daartussen in, die kiezers die het in wezen met elkaar eens zijn over een aantal oplossingen, elkaar niet zullen kunnen vinden, en als gevolg daarvan niet die konsistente meerderheid kunnen vormen, waarop dat beleid,dat wij willen, zou moeten en kunnen berusten.

leiders als vrucht van jarenlange vernieuwings- drang naar binnen gezwoegd.
Toch geloof ik dat we er zelf niet te zwaar aan moeten tillen.

Ik moet nog zien dat zo'n geliefd anachronisme in deze tijd lang stand kan houden.
Hoewel we nu wel zullen moeten aannemen dat de samenwerking voor volgende verkiezingen een realiteit is, is zij weinig overtuigend. Waarop die samenwerking berust, weet niemand, in de persoonlijke sfeer wordt een buitenstaander nauwelijks getroffen door de warme vriendschap die van het gezelschap afstraalt. Voorlopig is de strijd om het Catshuis nog in volle gang en iedereen betwijfeld of ze in staat zullen zijn voor de verkiezingen de minimale duidelijkheid te verschaffen van een gezamenlijke kandidaat-premier laat staan de keuze voor een andere partij.
In de zakelijk sfeer ligt er het gezamenlijk kernprogramma. Op een enkel punt na staat er geen onvertogen woord in. Je kunt er vele kanten mee uit en dat is de bedoeling. In het KVP-kamp vraagt men zich bezorgd af of het Steenkmap-

heeft een week geleden, 12 december, gestalte gekregen. Terwijl de achterban een ijzige stilte in acht nam, verklaarden de voormannen plechtig dat het een historische gebeurtenis was. Zij hebben gelijk.
Het is een daad van het verleden.

De laatste hand wordt gelegd aan de politieke opleiding van het klassieke knusse Nederlandse huiskamerinterieui het sterachtig grote bankstel met de gemakkelijke fauteuil te rechter en te linker zijde. En terwijl de beste christen-politici in de ons omringende landen waar men ervaring heeft met christen-demokratische monsterpartijen, zich suf zitten te piekeren hoe ze met goed fatsoen dat enorme bankstel de deur uitkrijgen, wordt het dóór onze christelijke
in onze richting, nadat deze gedachengang vervolgens word overgenomen door de Partij van de Arbeid, bleek zelfs dat in KVP-kringen sterk in deze richting werd gedacht. Geen wonder als men bedenkt dat van de 4 KVP-ers in de Staatscommissie niet minder dan 3, waaronder de voorzitter, zich onder de voorstanders hadden bevonden.

In het eerste ontwerp-Steenkamp werd dan ook de gekozen minister-president als een mogelijke oplossing met name genoemd door de meerderheid van het partijbestuur. In de geleidelijke ontmantel ing van dit vooruitstrevend getint programma die vervolgens heeft plaatsgehad ten behoeve van de Christen-demokratische samenwerking, is het voorstel tenslotte als een minderheidsgedachte voorlopig in een hoekje gezet.
Déze laatste strip-tease toont eens te meer aan hoe belangrijk het is dat D't66 zich blijft richten op die partijpolitieke doorbraak. De vorming van de christen-demokratische samenwerking

Zo was het vier jaar geleden en zo is het nu nog steeds. En als we een poging wagen de funktie van D'66 te bepalen in het politieke Nederland van nu dan is het voor mij na vier jaar aktieve politiek nog duidelijker dan in 1966, dat een wezenlijk onderdeel van die funktie ligt in het sterk maken voor een doorbreking van ons staatsrechtelijk en partijpolitiek bestel.

De eerlijkheid gebiedt te erkennen dat de vorderingen op het gebied van het staatsrecht aanzienlijk groter zijn geweest dan op het gebied van de partijpolitieke doorbraak.
Helaas moet zelfs gekonstateerd worden dat als gevolg van de partijpolitieke ontwikkelingen In slechte zin, de vorderingen op staatsrechtelijk gebied niet groter zijn geworden dan ze om zijn.
Immers, nadat het door de aktiviteiten van Hans Gruyters was gelukt om in de Staatscommissie langzamerhand een meerderheid om te krikken in

10.
programma zelfs in half ontklede staat nog aan zijn trekken kan komen.

Maar juist omdat die christen-demokratische samenwerking zich op zo weinig overtuigende en duurzame wijze presenteert, kunnen we geen enkelvoudig antwoord geven op de vraag, welke konklusie getrokken moet worden uit de uitkomsten van het initiatief van het hoofdbestuur voor gesprekken aan de basis over een mogelijke samenwerking tussen KVP-PvdA en D‘66,

Eerst iets over het initiatief zelf. Er zijn nogal wat misverstanden over geweest. Dat ligt voor een deel aan mij, omdat het me niet lukte om in 10 minuten voor de televisie alles in een keer uit te leggen, voor een deel ligt het aan het feit dat het feit dat het, wat reclamedeskundigen 'een gekompliceerde boodcchap' noemen, was.
Er waren nogal wat mensen die dachten dat D‘66 de oude Room-rode coalitie wilde herstellen, zelf in het oude schip wilde gaan zitten en de ontploffingsgedachte had laten varen. Geen van drieën is waar.
11.
Nu een laatste poging om een terugkeer van de huidige Koalitie in konservatievere vorm en een daardoor verder vastroesten van de partijpolitieke verhoudingen te voorkomen, willen wij aan de achterban van de drie partijen de vraag voorleggen in hoeverre zij het wenselijk zouden vinden dat de partijen elkaar nog voor de verkiezingen zouden vinden, en mogelijk met anderen, op een gezamenlijk programma, op een gezamenlijke mentaliteit, op staat- rechtelijke vernieuwing en op een gezamenlijke bereidheid om tijdens de .. te streven naar de vroming van een vooruitsrevende volkspartij. Alle vier hoofdpunten in de identitieit van D'66.

En vooral dat laatste is belangrijk, omdat een eventueel gelukken, de definitieve ontploffing van het partij had betekend. Waarom in eerste instantie deze partijen ? Omdat de KVP en de PvdA de enige partijen zijn die een beetje aanspraak kunnen

maken op het begrip volkspartij, omdat de kombinatie van deze drie volgens wetenschappelijke onderzoekingen hoge ogen gooit bij de kiezers en meteen tot een meerderheid kan leiden en omdat er, niet zozeer in de top, maar onder de kiezers van her katholieke volksdeel het meeste beweging zit in vooruitstrevende zin.
We wisten dat de Kans op slagen voor 1971 klein was. Maar we wisten ook dat alleen aan de hand van een concreet voorstel, voor al hij de katholieke, maar ook bij de socialistische kiezers, een bewustwording kan worden gewekt van de verantwoordelijkheden en konsekwenties voor het laden doorsudderen van de bestaande situatie.
Een bewustwording die zowel op de dag van de verkiezingen konsekwenties zou kunnen hebben voor de dan tot stand gekomen CDU, alsook zou kunnen doorwerken in de partijvernieuwing op wat langere adem.

Het is in dit licht dat ons inziens het initiatief niet geheel als afgefloten moet worden beschouwd. U vindt de in de afdelingen opgedane ervaringen in de uitgereikte nota.
Je staat soms raar te kijken. De gevallen waarin de gesprekken niet tot stand zijn gekomen blijken wat de oorzaken betreft, vaak net zo interressant als de gevallen waarin de gesprekken wel hebben plaats gehad.
In sommige gevallen blikt de KVP alleen maar een partij te zijn van leiders en volgelingen, zonder een zelfbewuste basis. Daar staat tegenover dat in vele andere gevallen een aanvankelijk aarzelend enthousiasme, ook in onze eigen afdelingen, gaandeweg groeide, met als gevolg dat in vele afdelingen de gesprekken zelf nog in volle gang zijn. Men wil daar doorgaan met name over de gedachte van een vooruitstrevende volkspartij in de toekomst.
Ik geloof daarom dat we de volgende konklusies moeten trekken: De gedachte dat binnen dit initiatief nog voor de verkiezingen deze samenwerking tot stand kan komen, kunnen we, tenzij er iets uitzonderlijks zou gebeuren, wel vergeten.
Dat is op zichzelf geen verrassing.
Maar het is evenzeer zo dat er iets, zij het op bescheiden schaal, is losgemaakt dat bij de verkiezingen zelf en op langere adem daarna kan doorwerken.
En daarom lijkt het juist, dat in het kader van onze opvatting van vernieuwing van onderop, de gesprekken daar doorgaan, waar dat mogelijk is.

In de twee fauteuils van het bankstel blijven de VVD en de PvdA zitten, beiden misprijzend starend naar de canapé ; van de VVD valt helaas niet veel nieuw te melden. De liberaler staan op nieuwe wegen, zeggen ze.
Maar dat wordt pas een verdienste als die ook naar een andere bestemming leiden. Van staatsrechtelijke vernieuwing willen ze niets weten en partij-politiek nemen ze nog steeds het hooghartige standpunt in, en dat samen met de Partij van de Arbeid, dat er eigenlijk toch maar twee echte politieke ideologiën zijn die duidelijkheid verschaffen en dat zijn het liberalisme en het socialisme als elkaars antipoden. In het overigens op vele punten te onderschrijven artikel van de Heer Den UYL "De smalle marge van democratische politiek", vind je een verwijzing naar dezelfde gedachte. Hij zegt daar een paar aardige dingen over D’66 als vernieuwingsbeweging tussen PvdA en VVD in, over onze vruchtbare werking op het gebied van de demokratisering, maar zegt hij dan, "buiten de demokratisering", en dan bedoelt hij alle 'sectoren van beleid, "leidt het zoeken naar een eigen identiteit van D'66 meestal tot kunstmatigheid, Daar is eenvoudig geen plaats voor D'66. Daar schuilt een stukje tragiek in, maar dat verandert niets aan de feiten", aldus den Uyl. En daarmee zitten we midden in de problematiek van een eventueel stembusakkoord .

Want wat zegt den Uyl eigenlijk en Geertsema evcnzeer: Jullie D’66-ers mogen op een beperkt gebied je eigen funktie hebben, maar als het gaat om de sektoren van beleid, om de maatschappij zelf, dan zul een plaatsje moeten zoeken in een van de twee edeologiën.

En dat is nu precies wat we vertikken. Kijk, het valt mij helemaal niet moeilijk om vast te stellen, dat vele malen overeenkomst is gebleken cn nog zal blijken tussen de stand-punten en ook mentaliteit van de Kamerfraktie van de PvdA en D'66. En op grond daarvan hoeft een samenwerking in een volgend kabinet in het geheel niet uitgesloten te zijn. Maar zolang als de zaken zo worden gesteld hebber, we als partijen verschillende doeleinden, juist met betrekking tot de indeling van het elektoraat, op langere termijn.

D'66 is niet kopschuw van samenwerking en ook niet benauwd om uit te spreken dat er in de PvdA heel wat meer vernieuwende krachten werkzaam zijn dan in de VVD en ook heel wat meer aanknopingspunten voor een gezamenlijk beleid, maar als we straks in

februari onze definitieve keuze zullen maken tussen of geheel, alleen de verkiezingen in, of met anderen de machtsvraag stellen, laten we dat dan doen aan de hand van de kriteria, die in de ontwerp-resolutie van het Hoofdbestuur staan vermeld.

Dat wil zeggen: een samenwerkingsverband in een parlementair kabinet alleen
1) als we de kombinatie voor de verkiezingen aan de kiezers kunnen voorleggen;
2) als het de snelste weg is naar partij politieke en staatsrechtelijke vernieuwing;
3) als het beleidsplan voor een belangrijk deel beleid kan worden.

En als aan die drie voorwaarden niet kunnen worden voldaan: dan alleen de verkiezingen in, maar dan ook van te voren zeggen, dat je de oppositie ingaat.
En daarom geloof ik, dat het juist is, dat we met het beleidsplan in de hand in de komende maanden zullen nagaan of zo'n samenwerkingsverband mogelijk is. Zonder namen te noemen van partijen, ook al geven de programma's en de mentale instelling van een aantal partijen weinig hoop. Beter een overleg, dat mislukt door aanwijsbare verschillen van mening, dan geen overleg, op basis van vooringenomenheid.

Over het belangrijkste dat ons vandaag en morgen zal bezighouden, het beleidsplan, zal ik kort zijn. U krijgt er straks nog nader over te horen.
Het is een essentieel onderdeel van een funktie van D'66, waarover ik nog niet heb gesproken, het formuleren van een nieuwe inhoud van de politiek en van een nieuwe vorm. Het is geïnspireerd op twee gedachten: In de eerste plaats op de overweging dat je geen duidelijkheid schept in de politiek door alleen maar verlanglijstjes te maken. We hebben vier jaar achter de rug, waarin we van de andere partijen nooit iets anders te horen hebben gekregen dan dat we niet duidelijk waren, omdat we geen keuze deden en geen ideologie hadden, en zelfs geen programma. In dezelfde tijd namen ze punten van ons over in beleid of in woorden in hun programma. Vorig jaar heb ik in mijn congresrede in Amsterdam gezegd; Zij zijn wel de laatste die het recht hebben om ons te verwijten dat we onduidelijk zijn, maar inderdaad naar onze eigen maatstaven gemeten, zijn we nog niet duidelijk genoeg.

We besloten toen een poging te doen voor de vcrvaai-diging van een beleidsplan, van

waaruit je of regeringsverantwoordelijkheid draagt of oppositie voert. Het gezicht van een moderne partij behoort niet meer te bestaan uit een optelsom van kreten en wensen, die godsonmogelijk allemaal verwezenlijkt kunnen worden, maar in een poging om binnen een setting van bepaalde economische vooronderstellingen aan te geven wat je wel en wat je niet kunt doen, welke offers je vraagt en welke dingen je ervoor terug doet, waar je beleidsaccenten liggen en vanuit welke gezichtshoek je het geld gaat verdelen. Die ecnomische vooronderstellingen kunnen wisselen, de omstandigheden kunnen veranderen, maar je hebt aangegeven waar je staat, en dat relatieve beeld verandert niet. Wij moeten ons ervan bewust zijn dat dit een eerste poging is, met alle risico's van dien, dat we er geen heilige koe van mogen maken en ons zeker niet op de borst hoeven te kloppen.
Maar tegenover hen, die on onduidelijkheid verwijten moet mij toch van het hart dat ik nog geen enkele partij deze poging tot duidelijkheid heb zien doen.
Ik zou zeggen: daar schuilt een stukje tragiek in, maar dat verandert niets aan de feiten.

De tweede gedachte waardoor de opstellers zich hebban laten leiden is dat het niet langer aangaat een beleid op te zetten dat niet doelgericht is op wat de direkte bedreigingen zijn van onze zogenaamde welvaartssamenleving zijn. We hebben ons afgevraagd wat de kernproblemen zijn waarmee onze en eigenlijk iedere welvaartmaatschappij in de direkte toekomst wordt gekonfronteerd: het probleem van de evolutie van de gesloten samenleving van en naar de open samenleving; het probleem van dc leefbaarheid en met namen van het milieubeheer in onze open economie, en het probleem van de besturing van de technische ontwikkelling.
Drie kersverse, maar ineens acuut geworden problemen, waarover de ideologieën: zich nog niet met hun standaardoplossingen hebben ontfermd.
Vanuit dit bewustzijn menen wij dat een aantal keiharde dingen moeten gebeuren, die er onsympathiek zijn en tegen alle schenen aanschoppen.

Maar laten we in 's hemelnaam doorgaan met de moed te hebben om do dingen bij de naam te noemen, die naar ons eer, geweten en inzicht moeten gebeuren, of het nu de bevolkingspolitiek betreft, of de kinderbijslag of de auto, of wat dan ook. We hoeven niet onnodig ontactisch te zijn, maar de veranderingen in het denken gaan snel en de

gedachte dat de kiezers de waarheid niet pikken, als die niet aangenaam is, is een slechte leidraad en bovendien niet waar. In Tokio werd vorig jaar november een onderzoek gehouden, Waaruit bleek dat 70% van de bevolking voor een eigen auto was. Vorigé maand bleek dat percentage te zijn gedaald tot 30. Als je twee jaar geleden ook maar een vinger naar de ongebreidelde economische groei van Rijnmond werd die afgebeten. Totdat de gifwolken kwamen en de publieke' mening op slag veranderde.
De vervaardiging van het beleidsplan is een bar moeilijk karwei geweest. Het was op zichzelf al lastig, maar het werd bijna onmogelijk door de depressie die het laatste jaar over de hele partij heeft gelegen. D'66 heeft, op de laatste maanden na, een slecht jaar achter de rug. Frustaties rond het beleidsplan, slechte congressen in Rotterdam en Haarlem, verkiezingen, waarbij we met 2-1 wonnen in plaats van met 3-1, mismoedigheid in fracties, hoofdbestuur, werkgroepen, afdelingen, kortom in alles wat we rijk zijn.
Een dal van aarzelingen en twijfel bij velen, van moedeloosheid bij sommige en zelfs bij enkelen van verbittering. Ik geloof dat we met zijn allen hard bezig zijn daar weer uit te klimmen, maar van zo'n terugblik valt allicht iets te leren.
Heel in het algemeen gezegd komt het hier op neer. Omstreeks 1966 is een heel grote groep mensen zich ineens met de Nederlandse, politiek gaan bemoeien, die dat niet eerder hadden gedaan. In D’66 vooral maar ook daarbuiten. In jongerengroepen van andere partijen, in allerlei actiegroepen. Ze kwamen uit heel verschillende hoeken.
Ze bleken het over heel wat dingen eens. Het bestel moest op de helling, het spinrag moest weg, Er was élan, en dat werkte aanstekelijk. Het sloeg aan. Het leek of het nieuwe bestel vlak om de hoek lag. Nou, dat viel tegen.
Het oude bestel was veel taaier dan iedereen gedacht had in die tijd. En daardoor sloeg bij velen de stemming om. Zo overdreven optimistisch als ze over de mogelijkheid van snelle verbeteringen waren geweest, zo overdreven pessimistisch werden ze nu. En dat laatste soort overdrijving is veel gevaarlijken dan het eerste. Sommigen hebben daardoor de politiek weer verlaten, anderen zijn vervallen tot het radicalisme van het wereldvreemde soort, dat eigenlijk ook een manier is om de politiek de rug toe te keren. Anderen zijn romantisch gaan doen over de mooie begintijd, toen alles mogelijk bleek. Ook binnen D'66 vind je dat.
Het is gek, het is allemaal net vier jaar geleden en toch hoor

je hier en daar over die goeie ouwe tijd praten of je heel oude mensen aan de gang hoort. Hoe zalig toen de jongenskiel nog om de veelbelovende schoudertjes gleed en iedereen nog van ons hield.
Dat gevoel mag me begrijpelijk zijn, maar je schiet er weinig mee op. Je schiet trouwens evenmin op met de houding van: laten we die kinderachtigheden nou maar vergeten. We zijn volwassen geworden en moeten ons- nu verder gedragen zoals een volwalssen en ordentelijke politieke partij.

Het was geen kunst om zogenaamd jong en fris te zijn. Het geen kunst om aangepast en door de wol geverfd te zijn. Het is wel de kunst om onze opgedane ervaringen te gebruiken om iets nieuws tot stand te brengen. Dat is moeilijk. Er moet heel hard voor worden gewerkt , maar als ik zie hoe we de eerste klappen hebben opgevangen dan weet ik zeker dat het ons lukt.
We zijn er weer, niet alleen hier, met zijn allen in het Turfschip, we zijn er ook weer op de politieke kaart van Nederland. Terug van een klein beetje weg geweest.